

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-33>

УДК 338.486(314.743)

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ НОСТАЛЬГІЧНОГО ТА ЕТНОГРАФІЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ

RESOURCE POTENTIAL FOR THE DEVELOPMENT OF NOSTALGIC AND ETHNOGRAPHIC TOURISM AS A FACTOR OF INCREASING THE TOURIST ATTRACTIVENESS OF THE REGION

Єрмаченко Володимир Єгорович

професор,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5779-3967>

Суцzenко Олена Анатоліївна

професор,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2645-8015>

Yermachenko Volodymyr, Sushchenko Olena
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Статтю присвячено перспективам розвитку ностальгичного та етнографічного туризму в Україні і Харківській області; визначено характеристики потенційних споживачів – представників закордонних діаспор, які бажають пізнати рідний край та місця свого походження; наведено приклади туристичних маршрутів для Харківської області; підкреслена необхідність розвитку ностальгичного туризму у його сучасних формах; розглянуто чинники та специфіку ресурсного потенціалу розвитку ностальгичного та етнографічного туризму в Україні з урахуванням зовнішньоекономічної політики держави. На прикладі Харківської області доведено, що ностальгичний та етнографічний туризм має всі необхідні передумови для розвитку в Україні як самостійний напрям туристичної діяльності; підкреслено, що його значення зумовлене не лише соціально-економічним розвитком регіону, задоволенням сентиментальних потреб обмеженого кола відвідувачів, пов'язаного з ностальгією за батьківщиною, а й виконанням важливих функцій: пізнавальної, естетичної, виховної та ін., які сприятимуть зміцненню контактів і ймовірному діловому співробітництву між громадянами України та представниками інших народів.

Ключові слова: ностальгичний туризм, етнографічний туризм, ресурсний потенціал, міграція, туристичний розвиток регіону.

Статья посвящена перспективам развития ностальгического и этнографического туризма в Украине и Харьковской области; определены характеристики потенциальных потребителей – представителей иностранных диаспор, желающих ознакомиться с родной землей и местами своего происхождения; приведены примеры туристических маршрутов для Харьковской области; подчеркнута необходимость развития ностальгического туризма в его современных формах; рассмотрены факторы и специфика ресурсного потенциала развития ностальгического туризма в Украине с учетом внешнеэкономической политики государства. На примере Харьковской области доказано, что ностальгический и этнографический туризм имеет все необходимые предпосылки для развития в Украине как самостоятельное направление туристической деятельности; подчеркнуто, что его значение обусловлено не только социально-экономическим развитием региона, удовлетворением сентиментальных потребностей ограниченного круга посетителей, связанного с ностальгией по родине, но и выполнением важных функций: познавательной, эстетической, воспитательной и др., которые содействуют укреплению контактов и вероятному деловому сотрудничеству между гражданами Украины и представителями других народов.

Ключевые слова: ностальгический туризм, этнографический туризм, ресурсный потенциал, миграция, туристическое развитие региона.

The article is devoted to the prospects for the development of nostalgic and ethno-graphic tourism in Ukraine and Kharkiv region; the characteristics of potential consumers have been determined as representatives of foreign diasporas who are ready to learn about their native land and places of their origin; examples of tourist routes for Kharkiv region are named; the need to develop nostalgic tourism in its modern forms is emphasized. The aim of the article is to identify the potential for the development of new forms of nostalgic tourism in Ukraine and Kharkiv region. The main task is to study the resource potential and the possibilities of its use for the development of nostalgic tourism; to discover the requirements of potential clients of nostalgic travelling; to analyse the preconditions for further development of nostalgic and ethnographic tourism (first of all – preservation of resource base, training of specialists) in Kharkiv region. The factors and specifics of the nostalgic tourism development in Ukraine are considered, taking into account the foreign economic policy of the state. On the example of Kharkiv region, it is proved that nostalgic and ethnographic tourism has all the necessary prerequisites for development in Ukraine as an independent direction of tourist activity. Its importance is highlighted not only due to the socio-economic development of the region and to the satisfaction of the sentimental needs of a limited number of visitors associated with nostalgia for the homeland, but also the performance of important functions: cognitive, aesthetic, educational, etc., which contribute to the strengthening of contacts and likely business cooperation between the citizens of Ukraine and representatives of other nations. It is proved that the latest forms of nostalgic and ethnographic tourism can be a powerful impetus to increase the number of tourist flows. Expanding the content of nostalgic tours will attract, along with traditional consumers (the older generation), young people, and the combination of historical and ethnic routes based on the acquaintance with the modern economic and cultural heritage of a country will provide much more opportunities for travel organizers. The article also draws attention to the results of modern genetic research that can provide new incentives for ethnic tourism.

Keywords: nostalgic tourism, ethnographic tourism, resource potential, migration, regional tourism development.

Постановка проблеми. Поєднання багатої культурної та історичної спадщини Харківської області з її природними та ресурсними можливостями має сприятливий розвиток для різних видів туризму, серед яких ностальгичний та етнографічний.

Попит на рекреаційні послуги, в основному, пов'язаний з відвідуванням об'єктів культурної та історичної спадщини та різних форм відпочинку на природі. Поряд з цим ностальгичні тури займають не останнє місце. Дві світові війни принесли багато страждань і негативних наслідків. Війни створювали потоки мігрантів, військовополонених та виселенців, які не змогли повернутися на батьківщину через страх гоніння і переслідувань. Така ситуація призвела до формування потужних закордонних діаспор із вихідців з України, які традиційно розглядаються як потенційні споживачі спеціальних ностальгичних й етнографічних турів. Такі тури дозволяють багатьом людям заглибитися в життя своїх предків, познайомитися зі своїм місцем походження або просто відвідати свою Батьківщину. В Україні, ще не маючи назви, ностальгичний туризм почав свій розвиток на початку 1990-х років, відразу після розпаду Радянського Союзу і падіння залізної завіси. Багато людей отримали можливість відвідати місця, де вони втратили рідних і близьких друзів. Зі зрозумілих причин більшість таких туристів є літніми людьми, але молодь також схильна дізнаватися про своє коріння, хоча таких відвідувачів не дуже багато.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день немає єдиної думки

між теоретиками і практиками туризму щодо визначення «ностальгичний туризм», «етнографічний туризм». Деякі професіонали в цій галузі подорожей такі, як Д.В. Рассел [4] та В.К. Кіптенко [5] визначають ностальгичний туризм, як поїздки в місця безпосереднього проживання в минулому самих учасників або їхніх предків, у тому числі зустрічі з родичами. Ф. Башимон, Ж.-М. Декролі, Р. Кнафу [6] та Р.М. Лозинський [7] інтерпретують ностальгичний туризм більше широко: як подорожі з метою відвідати території історичної резиденції представників «своїх» народів.

М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор [8], І.М. Кулаковська [9], Н.А. Малова [10] погоджуються з визначенням, прийнятим в міжнародній практиці, і розглядають ностальгичний туризм (англ. nostalgic tourism) як синонім етнічного туризму. Однак концептуально це суперечить загальноприйнятому визначенню туризму – подорожуючі ж відвідують власні будинки (нехай зараз власниками є інші) та місця, їм добре знайомі. Етимологічну невідповідність виявлено під час спроби використати це визначення для виділення туристичних потоків, спрямованих у межі одного і того самого етнічного діапазону. Етнографічний туризм, що у свою чергу, традиційно сприймається як вивчення побуту та традицій певного етносу, може стати складовою ностальгичних подорожей у разі вивчення не суто родинних зв'язків, а способу життя у сучасному суспільстві малих етнічних спільнот чи національних меншин.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Традиційні погляди на

сутність ностальгічного туризму сьогодні не відповідають усьому змісту подорожей, що можна запропонувати представникам діаспори, а також іншим бажаючим, не пов'язаних родинними зв'язками з певною культурною чи етнічною групою, але зацікавленим у знайомстві з їх способом життя. Цей напрямок також включає знайомство з іншими регіонами країни (а не тільки колишнім місцем проживання) вихідцями з цього краю, які свого часу виїхали за його межі, або їх нащадками. Ті, хто оселився на різних континентах, бажають по-новому поглянути на свою малу батьківщину в її сучасному вигляді, а не тільки згадувати минуле. Таким чином, існує необхідність розширити змістову складову та додати категорії ностальгічних та етнографічних турів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення ресурсного потенціалу розвитку нових форм ностальгічного та етнографічного туризму в Україні та Харківській області. Основне завдання полягає у дослідженні ресурсного забезпечення та можливостей його використання для розвитку ностальгічного туризму; у вивченні вимог потенційних клієнтів ностальгічних подорожей; в аналізі передумов для подальшого розвитку ностальгічного та етнографічного туризму (у першу чергу – збереження ресурсної бази, підготовка фахівців) на Харківщині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Програми ностальгічних турів досить специфічні і різноманітні. У більшості випадків кожний турист бажає прокласти індивідуальний маршрут. Деякі туристи відвідують кладовища, шукаючи могили своїх предків. Інші відвідують населені пункти, де колись жили їхні близькі родичі або вони самі. Під час таких візитів вони розпитують місцевих жителів про своїх предків, цікавляться в основному сімейними легендами, а не сучасною культурною спадщиною та традиційними розвагами. Треті, навпаки, намагаються зрозуміти, як живе країна, з якої колись давно емігрували їх предки, і не занадто переймаються історичним минулим. Усі ці категорії туристів об'єднує одне – вони готові оплачувати послуги організаторів турів.

Популярний регіон використовує отримані кошти не тільки для розбудови туристичної інфраструктури, а й для задоволення потреб місцевого населення. Якщо до когось з мешканців приїжджає близький чи далекий родич, вони не лише спілкуються у вузькому родинному колі, а й ведуть гостей до тих об'єктів – спортивних, історичних, культурних, – які зна-

ють і відвідують самі. З боку органів місцевого самоврядування, дуже важливою є грамотна презентація потенціалу регіону – не тільки графічна інформація у друкованих чи онлайн джерелах, але і пристойний рівень обслуговування. Зокрема, часто не вистачає кваліфікованих гідів-перекладачів, навіть на найвідвідуваніших об'єктах регіону.

Харківська область з населенням близько 2,64 млн. чоловік [1] є одним із центрів ділового та культурного життя країни, але через те, що тут переважають в основному діловий та подієвий туризм, які за формою відносяться до індивідуальних подорожей (тобто відвідувачі самі планують тури, не звертаючись до посередників), офіційна статистика турпотоків не відображає усю кількість відвідувань. Наприклад, у 2019 р. суб'єкти туристичної діяльності звітували про 76 тис. обслугованих туристів – це фактично перший рік відновлення з 2014 р. (тоді ця цифра становила 71,4 тис. осіб) [2]. Про важливість туристичного сектору у створенні позитивної динаміки соціально-економічного розвитку території свідчать скоріше звіти органів місцевого самоврядування про проведені заходи, аніж статистика турпотоків (рис. 1).

З рисунку видно, що поступово Харківська область втратила і подорожуючих з інших областей України, й іноземних відвідувачів, але це насамперед дані про кількість обслуговуваних туроператорами та турагентами, але залишаються неврахованими так звані самостійні туристи, які з року в рік відвідують різноманітні розважальні заходи.

Так, у м. Харкові наймасштабнішими щорічними подіями є фестиваль водного спорту та туризму Water Fest, Міжнародний конкурс спортивного бального танцю «Кубок «Харківського міського голови», фестиваль авіа-ції KharkivAviaFest, фестиваль вуличного мистецтва, виставка «Велич подвигу народу» 1939-1945, Міжнародна агропромислова виставка, Міська щорічна художня виставка «Любому Харкову присвячується»; в області теж проводяться фестивалі, найвідоміші з них – Репінські пленери, районний фестиваль воєнно-патріотичної пісні, свято Масниці та народні гуляння, районний фестиваль національних страв та ін. [3].

Прикладом неперіодичних заходів може бути виставка «Харків. Ностальгія» в галереї «Маестро», яка була відкрита у серпні 2014 р. На виставці були представлені документи, фотографії та листи з архівів харків'ян, які проживали в місті до Жовтневої революції

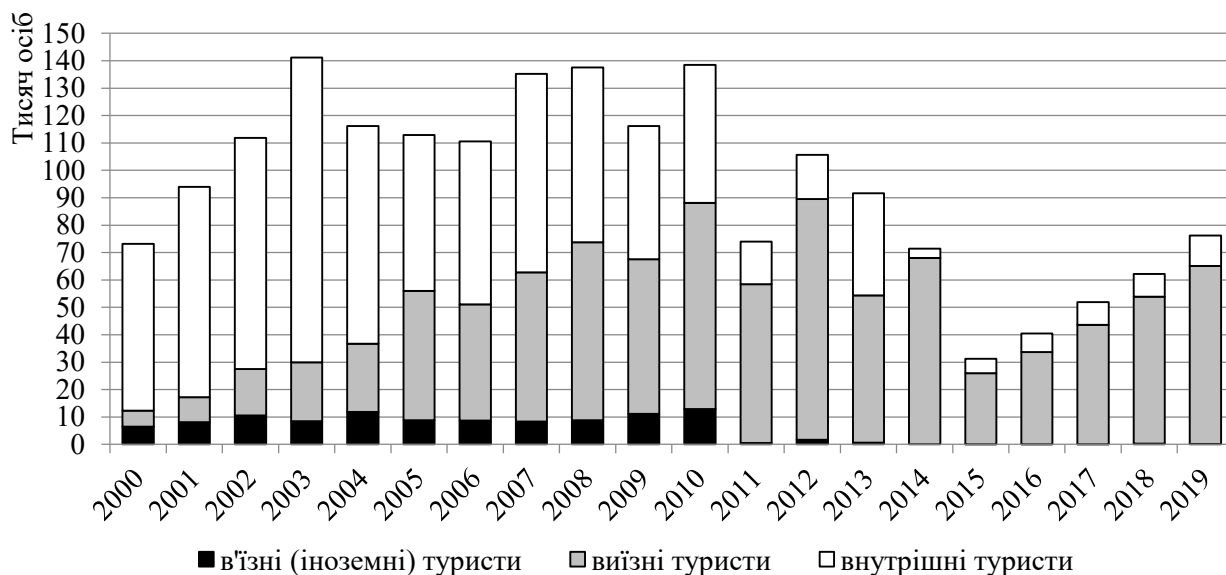

Рис. 1. Динаміка кількості обслуговуваних туристів (Харківська область)

1917 р. Завданням виставки було показати культурні традиції і духовні цінності минулого покоління. Подібною за тематикою могла б стати екскурсія «Садиби Харкова», яка знайомила б харків'ян та гостей міста не тільки з архітектурно-ландшафтними пам'ятками, але й стилем життя в епоху, яка ще не забулася, але ніколи не повернеться.

Туристичні маршрути Харківщиною дійсно можна було б будувати на контрасті минулого і сучасного, традицій та інновацій. Харків – це найбільше місто у Східній Україні і друге за чисельністю населення місто в країні, центр історичної області Слобожанщина, у 1919–1934 рр. – столиця Української РСР, через що Харків відомий як «Перша столиця». Міський ансамбль цікавий не тільки дореволюційною забудовою, що місцями добре збереглася, а й архітектурою міжвоєнного періоду. Разом зі статусом республіканської столиці Харків отримав і архітектуру, відповідну до статусу: монументальну, багатопверхову. Незважаючи на руйнування під час Другої світової війни, у Харкові більше, ніж у будь-якому іншому місті, збереглося пам'яток архітектури в стилі конструктивізму, серед яких варто згадати такі: будинок «Слово» – зведений для українських письменників, став символом сталінських репресій проти них; Держпром – перший 13-поверховий хмарочос, побудований на території України на початку ХХ ст. у стилі конструктивізму. Каскадний фонтан прикрашає парк імені Тараса Шевченка. На вигляд він нагадує водоспад, тому став одним із улюблених місць відпочинку для жителів та

гостей міста у спекотну погоду. Фонтан «Дзеркальний струмінь» – один із сучасних символів Харкова, споруджений у 1940-х роках. Найбільша площа у центральній частині Харкова за всю свою історію існування як тільки не називалась: площа Держинського, площа Німецької армії, площа Лейбштандарте СС, площа Незалежності. І тільки з 1994 р. ця територія отримала свою сучасну назву – площа Свободи.

Туризм районів та міст Харківщини розвивається з урахуванням історичних, традиційних або природних особливостей кожного з них. Одним з найпопулярніших об'єктів є Пархомівський історико-художній музей – один із кращих сільських музеїв України, основою якого є колекція сільського вчителя Панаса Луньова. Співочі тераси – це колишній фруктовий сад, розташований на території природної балки в селі Городньому Краснокутського району. Його особливістю є форма, що нагадує амфітеатр.

Варто згадати і про минулі масштабні проекти. Так, в рамках підготовки до Євро-2012 було обрано основні туристичні маршрути регіону, які включали такі тематичні екскурсії, як огляд самого міста: «Харків археологічний», «Поляки у Харкові», «Православні святині», «Перша столиця», «Харків літературний», «Харків творчий», «Архітектурна симфонія», «Чугуїв – місто Репіна», «На Батьківщину Сквороди», «Від шедеврів природи – до шедеврів живопису», «Місцями бойової слави Харківщини», «Стародавні садиби Харківщини». Це те, що насправді

варто побачити в околицях Харкова. Але прокладання маршрутів – навіть не половина справи. Необхідно розвивати супутню рекреаційну інфраструктуру. А от змістовну складову перелічених маршрутів можна використати і при розробленні ностальгічних та етнографічних турів, адже дотепер у м. Харкові мешкають представники різних національних меншин.

Ці приклади показують, наскільки важливо дбати про інвестиційну привабливість районів, де пролягають туристичні маршрути. Адже для того, щоб розвивати регіон, створювати робочі місця і підтримувати в хорошому стані туристичні об'єкти, потрібні кошти. Зараз навіть заклади культури вимушені працювати на масовий ринок, туристи більше схильні до розваг, аніж серйозного ознайомлення із історичною спадщиною. Через це державні музеї із цікавими фондами занепадають. У громадах, де це розуміють, керівники самі намагаються залучити підприємства з різних галузей: будь то фермерство, сільгоспвиробництво, видобуток корисних копалин або промисловість. З точки зору прибутковості, набагато зручніше працювати з державними компаніями або великим бізнесом. Саме тому, вважають експерти, отримати кошти від бізнесу на розвиток територій – найкращий спосіб для громад, які вчора постраждали від нестачі коштів.

За деякими оцінками, ностальгічний туризм за обсягами (майже 1/10 всіх подорожей у світі) можна порівняти з потоками релігійного і спортивного туризму. Складність кількісного визначення цього явища багато в чому обумовлена відсутністю відповідної статистики в низці країн, часто в яскраво вираженій орієнтації цього потоку на відомі центри екскурсійно-пізнавального і оздоровчого (особливо пляжного) туризму. Несприятлива ж ситуація в Україні на ринку вітчизняного внутрішнього туризму (зокрема, ностальгічного та етнографічного) частково компенсується очевидними успіхами у приваблинні іноземних туристів. З 1990-х років Україну з ностальгічною мотивацією відвідали понад 1 млн. іноземних туристів, особливо таких національностей, як німці, євреї та росіяни. Нажаль, через військову агресію на сході країни та складну ситуацію з 2014 р., туристичні потоки значно скоротилися.

Хвильовий характер потоків ностальгічного туризму значною мірою зумовлює їх непривабливість для організаторів подорожей, тим більше, що учасники ностальгічних

турів емігрантів та їх нащадків у першому поколінні виявляють незначний інтерес до придбання послуг розміщення, додаткових послуг та екскурсій. Це пов'язано зі збереженням прямої спорідненості і родинних зв'язків. Короткочасний сплеск туристичних приїздів з цими цілями незмінно замінюється тривалою тенденцією швидкого і стійкого скорочення туристичного потоку. Значною мірою це пов'язано з демографічними факторами, а саме старінням і перспективою самих мігрантів залишити своє життя. Це підсилює бажання відвідати місця проживання не тільки для самих мігрантів, але і для їх нащадків першого, меншою мірою другого покоління. Четверте ж покоління мігрантів, які зазвичай не мають міцних неформальних контактів з історичною батьківщиною, коли досягають повноліття і особливо похилого віку, вирішують взяти участь у ностальгічній екскурсії. Організатори ностальгічних поїздок мають можливість значно розширити географію туристичних маршрутів шляхом включення до переліку відвіданих об'єктів національних або обласних центрів, адже з кожним наступним поколінням втрачається пам'ять про реальні межі районів походження.

Важливою передумовою розвитку ностальгічного туризму є сила неформальних зв'язків між різними поколіннями та ефективність передачі істотних елементів національної або етнічної ідентифікації в сімейному середовищі.

З високорозвинених країн – головних постачальників ностальгічних туристів в Україну – спостерігається стійке зростання частки бездітних пар і самотніх людей. Через відсутність активної зайнятості значна частка людей середнього та літнього віку може самотійно приймати рішення про участь у туристичних поїздках, включаючи ностальгічні тури. Крім того, очевидне розірвання або ослаблення зв'язків між поколіннями, колишніми або фактичними партнерами стимулює пошук іншого кола спілкування, загострює ностальгічні почуття, підвищує тягу до таких традиційних форм соціальної ідентичності, як етнічна приналежність і нація. Подальше ослаблення або навіть повний розрив внутрішніх зв'язків загрожує в майбутньому різким падінням інтересу до таких турів з боку молодих поколінь.

Мотивація попередніх міграцій учасників ностальгічних подорожей або їх нащадків може бути дуже умовним критерієм поділу

ностальгічного туризму. З одного боку, стресовий характер міграційних рухів створює комплекс серйозних психологічних проблем у цій категорії мігрантів, пов'язаних з адаптацією в нових місцях проживання. В результаті переселенці з часом часто стають сильнішими, а наступні покоління відкрито культивують відчуття глибокої прихильності до втраченої історичної батьківщини. Існує яскраво виражена ідеалізація територій, що стосуються і цілих країн.

Крім демографічних, політичні чинники мають значний і часто вирішальний вплив на курс і масштаби ностальгічного туризму до певних країн (регіонів). Наприклад, потужні сплески такого роду подорожей в Україну на початку 1990-х років були викликані значним «потеплінням» у відносинах між колишнім СРСР, а потім і Україною з багатьма зарубіжними країнами. Це зумовило вражаючі обсяги потоків ностальгічного туризму до України з США, Канади та Німеччини.

Переважна більшість іноземців прихильно ставиться до ностальгічних подорожей, організованих до Харківської області. Прикладом є етнічні німці, які відвідують 17-те кладовище. Це військове кладовище було відкрито в лютому 1998 року за участю тоді ще федерального президента Німеччини Романа Герцога. На кінець 2008 року було ідентифіковано 38 927 поховань, а зараз близько 50 000 могил німецьких солдатів, останки яких були знайдені в Харківській, Полтавській, Сумській, Донецькій, Луганській та Дніпропетровській областях.

У деяких випадках участь у ностальгічних подорожах продиктована усвідомленням особливої важливості власного етнічного походження. Але чи є родинні зв'язки настільки ж потужним стимулом ностальгічного туризму, як етнічна приналежність? Як правило, етнічне походження менш важливе, ніж етнічна ідентичність в ієрархії ідентичностей.

Ще кілька десятиліть тому можливість детально простежити історію формування всього різноманіття нинішніх людських популяцій здавалася гіпотетичною. Але вже в наші дні, виходячи з ще дуже дорогих тестів мітохондрійних ДНК, можна простежити в загальних рисах родовід будь-якої людини або цілої групи людей, більш-менш точно визначивши зони проживання предків за останні 90-100 тисяч років. Досягнення в генетиці можуть сприяти справжній революції в розвитку та нарощуванні ресурсного потенціалу ностальгічного туризму. Орга-

нізатори цього підвиду етнокультурного туризму отримають практично невичерпні можливості використовувати загальнодоступну ресурсну базу даних – дані останніх генетичних досліджень.

Найближчим часом туристичні поїздки, мотивовані такими «відкриттями», стануть більш поширеними, принаймні, на північноамериканському ринку. Добре відомо, що пересічні американці мають пристрасть до збереження, вивчення і демонстрації, часто дуже обдумані, власного етнічного коріння.

Як варіант ностальгічного туризму, можна запропонувати так званий «туризм співвітчизників». У випадку з ностальгічним туризмом поняття «співвітчизники» все ще дуже розпливчате. По-перше, термін не має базового етнічного критерію. Зі своїми співвітчизниками ототожнюють себе не тільки етнічні українці, а й представники всіх етнічних груп, що населяють Україну і опинилися за її межами – євреї, татари, вірмени, росіяни, білоруси, поляки і багато інших. По-друге, ця концепція не має формального національного вираження. Національність передбачає наявність не тільки історико-політичної, а й формальної цивільно-правової спільноти людей. Але іноземні співвітчизники переважно не є громадянами України в першу чергу через натуралізацію або первородство у своїх країнах проживання.

Історія ХХ століття багато в чому показує ситуаційний характер ставлення різних етнічних, регіональних груп, «хвиль» еміграції, які становили іноземне розсіювання, до української держави. Таким чином, наслідком радикальних соціально-економічних перетворень у колишньому Радянському Союзі на початку 1920-х років стало деяке пом'якшення вкрай негативної позиції частини дореволюційної єврейської еміграції до США по відношенню до країни походження. Навпаки, багато вихідців із західноукраїнських земель Австро-Угорщини, які оселилися в Північній Америці на початку 20 століття, змінили проросійську орієнтацію на жорстку антирадянську позицію. Загальновідомо, що ставлення пост-революційної російської еміграції до колишнього Радянського Союзу загалом є негативним.

Досить популярною є думка, що українців слід розглядати за кордоном як частину складного етнокультурно-мовного явища під назвою «україномовні». Наприкінці 20-го століття переважна більшість україн-

ців, які виїхали за кордон, походили із західних регіонів країни. Їх масова підтримка характеризується поширенням української мови та двомовністю серед груп мігрантів у низці районів, зокрема у великих міських центрах. Історико-культурна близькість українських і європейських груп, особливо слов'янських, схожість структури зайнятості та умов соціальної та професійної мобільності, солідарність у низці ключових зовнішньо-внутрішніх політичних питань, зокрема статус української мови, її роль у розвитку культури, дозволяють розглядати вже україномовне середовище як специфічну етнолінгвістичну освіту.

У разі формального підходу до генезису громад співвітчизників українського походження не можуть бути зачислені, зокрема, не тільки більшість нащадків єврейських емігрантів з дореволюційної України, а й більшість представників хвилі єврейської еміграції з колишнього Радянського Союзу 1970-х і 1980-х років. Відносно небагато осіб, переважно із хвилі етнічно єврейської еміграції до Канади в 1970-х і на початку 1980-х років, пізніше стали головним осередком підтримки високої української культури в країні. Не випадково діаспора єврейських інтелектуалів, які приїхали з колишнього Радянського Союзу, довгий час мала один з найвищих рівнів ідентифікації з Україною за кордоном. На відміну від сусідніх пострадянських країн, Україна має значний перелік пам'ятних місць (колишніх і існуючих кладовищ, синагог, місць проживання видатних представників єврейської громади), пов'язаних з провінційною, місцевою єврейською традицією.

Значні громади вірмен, західноєвропейців та латиноамериканців представляють певний інтерес з точки зору розвитку ностальгичного туризму в Україні. В Аргентині, Бразилії, Португалії – країнах з найбільшим українським населенням в латиноамериканському регіоні – більшість українців походять із західних регіонів сучасної Білорусі та Росії, східних провінцій Польщі. Об'єднання нащадків цих переселенців з України з завзяттям цікавляться православ'ям і національним походженням. Аж до розпаду Радянського Союзу представники цих громад у цих південноамериканських країнах всіляко асоціювали себе з Україною. А процес суверенітету України і зростання активності націоналістично налаштованих мігрантів з історичної батьківщини до Канади і

США в 1990-х багато сприяли поширенню проукраїнської національної орієнтації серед них.

Історія ностальгичних подорожей в Україну сягає вже більше десяти років. Було б крайнім перебільшенням заперечувати численні факти відвідування території сучасної України в радянський період іноземними мандрівниками з ностальгичними мотивами. Майже кожна більш-менш значуща група іноземців, які приїхали відвідати нашу країну, включала ряд осіб українського походження. Більш того, починаючи з 1960-х років, коли відносини колишнього Радянського Союзу з провідними світовими капіталістичними державами демонстрували ознаки деякого «потепління», саме ця категорія іноземних громадян прагнула однією з перших на Заході реалізувати своє право на відвідування своєї батьківщини (або історичної батьківщини). Непрямим свідченням цього є окремі факти надання переселенцями різних хвиль та їх нащадками фінансової допомоги на утримання та реконструкцію різних об'єктів (колишніх маєтків, будинків, ставків, парків), зокрема, в Києві. Але реалізація подорожей з ностальгичною мотивацією значною мірою була звужена чинним режимом обмеження доступу іноземцями до «закритих» територій як у прикордонній зоні, так і навколо найважливіших промислових об'єктів.

Висновки. Однією з передумов становлення усталеної практики ностальгичного туризму в Україну та формування його ресурсного потенціалу розвитку є характер міграційних процесів на пострадянському просторі. Масові переміщення і переселення під час світових війн, а також з кінця 1980-х до початку 1990-х років, спочатку мали яскраво виражений стресовий характер (репатріація етнічних меншин на свою історичну батьківщину), а потім все більш економічні причини, призвели до формування багатомільйонної когорти потенційних ностальгичних туристів в Україну.

Але, на жаль, останнім часом ностальгичний туризм почав згасати. Це пов'язано з тим, що підрастаюче покоління не дуже цікавиться сімейним родоводом, і ми поступово забуваємо про рідних. Молоді люди повинні кардинально змінити своє відношення до минулих поколінь. Зрозуміло, що ностальгичний та етнографічний туризм завжди матиме власного споживача. Вже розроблено захоплюючі туристичні маршрути, наступним завданням є збільшення кількості відвідувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua/chyselnist-naselennia-shchomisiachna-informatsiia>
2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua/turystychni-potoky-2000-2011rr>
3. Офіційний сайт Харківського обласного туристсько-інформаційного центру. URL: <https://tourcenter.kh.ua/>
4. Russell, D.W. (2008). Nostalgic Tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 25(2), 103–116.
5. Кіптенко, В.К. (2010). *Менеджмент туризму*. Київ : Знання.
6. Bachimon, P., Decroly J.-M. & Knafou, R. (2016). Expériences touristiques etrajectoires de vie. *Tourism Review*, 10. <https://doi.org/10.4000/viatourism.1336>
7. Лозинський Р.М. *Етнічний склад населення Львова (у контексті суспільного розвитку Галичини)* : Монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005.
8. Кляп М.П., Шадор Ф.Ф. *Сучасні різновиди туризму : Навчальний посібник*. Київ : Знання, 2011.
9. Кулаковська І.М. *Розвиток етнічного туризму на Житомирщині в часи становлення державності України*. Київ : Київський національний університету культури і мистецтв, 2012. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2012_3/26.pdf
10. Малова, Н.А. *Туризм и культурное наследие*. Москва : Межвуз. сб. науч. тр., 1, 2009.

REFERENCES:

1. Official site of the Main Department of Statistics in Kharkiv region. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua/chyselnist-naselennia-shchomisiachna-informatsiia>
2. Official site of the Main Department of Statistics in Kharkiv region. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua/turystychni-potoky-2000-2011rr>
3. Official site of Kharkiv regional tourist information center. URL: <https://tourcenter.kh.ua/>
4. Russell, D. W. (2008) Nostalgic Tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 25(2), 103–116.
5. Kiptenko, V.K. (2010) *Menedzhment turyzmu* [Tourism management]. Kyiv: Znannya. (in Ukrainian)
6. Bachimon, P., Decroly, J.-M. & Knafou, R. (2016) Expériences touristiques etrajectoires de vie. *Tourism Review*, 10. <https://doi.org/10.4000/viatourism.1336>
7. Lozynskyy, R.M. (2005) *Etnichnyy sklad naseleण्या Lvova (u konteksti suspilnoho rozvytku Halychyny)* [Ethnic composition of the population of Lviv (in the context of social development of Galicia)]. Lviv: Vydavnychy tsestr LNU imeni Ivana Franka. (in Ukrainian)
8. Klyap, M.P. & Shandor, F.F. (2011) *Suchasni riznovydy turyzmu: Navchalnyy posibnyk [Modern varieties of tourism: A textbook]*. Kyiv: Znannya. (in Ukrainian)
9. Kulakovska, I.M. (2012) *Rozvytok etnichnoho turyzmu na Zhytomyrshchyni v chasy stanovlennya derzhavnosti Ukrayiny* [Development of ethnic tourism in Zhytomyr region during the formation of Ukraine's statehood]. Kyiv: Kyivskyy natsionalnyy universytetu kultury i mystetstv. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2012_3/26.pdf (in Ukrainian)
10. Malova, N.A. (2009). *Turizm i kul'turnoye naslediye [Tourism and cultural heritage]*. Moscow: Mezhvuz. sb. nach. tr., 1. (in Russian)